

DOMAINE
DU CHÂTEAU
DE SENEFFE

PRAAL & INTIMITEIT

EEN SENSORIËLE TENTOONSTELLING
ACHTER DE SCHERMEN VAN DE 18DE EEUW

PERS DOSSIER

COMMUNAUTÉ
FRANÇAISE
DE BELGIQUE

DOMAINE
DU CHÂTEAU
DE SENEFFE

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING : pagina 3

PLAN : pagina 4

EEN SENSORIËLE TENTOONSTELLING: pagina 5 - 7

- WAT U ZULT ZIEN: pagina 5 - 7
- WAT U ZULT RUIKEN: pagina 7
- WAT U ZULT HOREN: pagina 7

EEN BEETJE GESCHIEDENIS: pagina 8

ENKELE THEMA'S: EEN TIJDPERK, EEN HELE CONTEXT:
pagina 9 - 16

- TIJD: pagina 9
- SPEL: pagina 10
- SMAAK : pagina 11
- NIEUWSGIERIGHEID, ONTDEKKINGEN EN VERNUFT: pagina 12-13
- LIEFDE: pagina 14-15
- INTIMITEIT: pagina 16

COLOFON: pagina 17

SCENOGRAFISCH PARCOURS: DE TEKSTEN:
pagina 18 - 25

PRAKTISCHE INFORMATIE: pagina 26

INLEIDING

Het Kasteel van Seneffe nodigt u uit om de permanente collectie zilversmeedkunst van de Franse Gemeenschap te komen ontdekken. U zult daarbij wel een beroep moeten doen op al uw zintuigen en uw gevoelens de vrije loop moeten laten.

“Praal en intimiteit” dompelt u onder in de 18de-eeuwse sfeer van de hogere kringen. Met deze sensorische tentoonstelling dringt u als het ware binnen in een schilderij van die tijd, doorheen een verborgen deur...

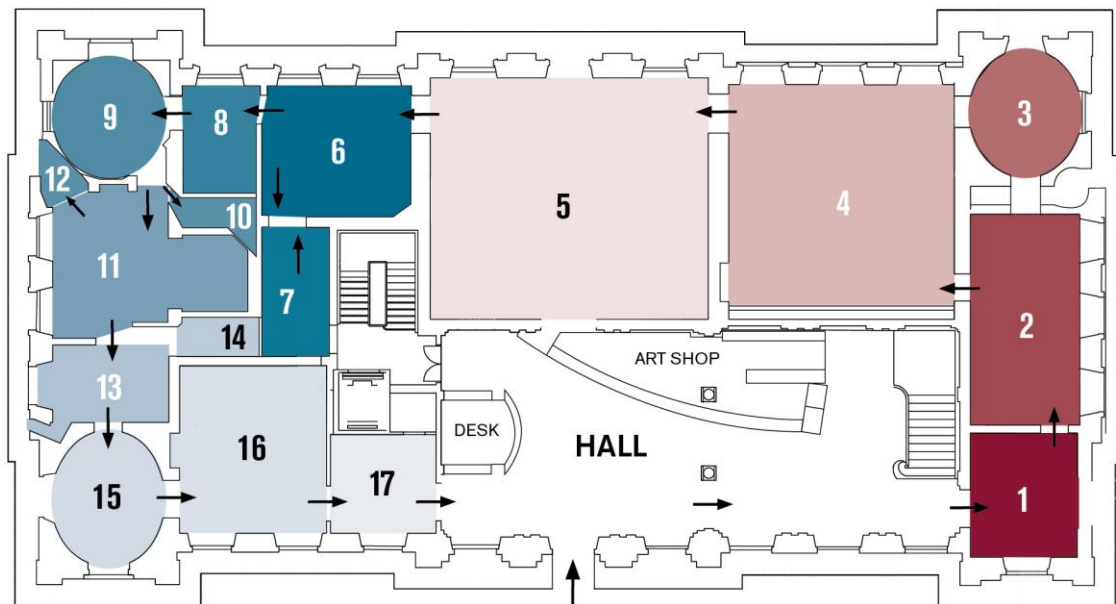
Ontelbare voorwerpen uit onze verzameling zilversmeedwerk, suggestieve geluiden die u in de juiste sfeer onderdompelen, filmfragmenten waardoor u zich in de geschilderde omgevingen kunt verplaatsen, insinuerende geuren die uw zintuigen prikkelen ... zullen er allemaal toe bijdragen dat u een schitterend en betoverend om niet te zeggen een opwindend parcours zult afleggen dat het verleden echt voelbaar maakt.

Dit zet aan tot dromen en doet u in de voetsporen treden van de eenzame wandelaar van Jean-Jacques Rousseau.

Het Kasteel van Seneffe heeft niets onverlet gelaten om u in verleiding te brengen, u vanalles over die tijd te leren en u een hoogst aangenaam bezoek te bezorgen. Niets werd willekeurig ondernomen. Alle decors werden na grondig onderzoek en met engelengeduld opgebouwd, waarbij heel methodisch te werk werd gegaan. We hebben er alles aan gedaan opdat het Kasteel van Seneffe voor de duur van een bezoek door middel van enkele momentopnamen een getrouw beeld zou geven van het leven in die tijd.

PLAN

1. <i>Wachten op de heer des huizes</i>	9. <i>Het onderhemd</i>
2. <i>Een partijtje biljart in de namiddag</i>	10. <i>Het wassende water</i>
3. <i>Het rariteitenkabinet</i>	11. <i>Het bad</i>
4. <i>Prachtige chocoladekannen</i>	12. <i>De religieuze aanwezigheid</i>
5. <i>De vrouwenbijeenkomst</i>	13. <i>Jurken met wisselende kleurschakeringen</i>
6. <i>Het geheugen van de nieuwe reizigers</i>	14. <i>Spiegeltje, spiegeltje aan de wand</i>
7. <i>De onmiddellijke inscheping</i>	15. <i>Het spel van liefde en toeval</i>
8. <i>De encyclopedist</i>	16. <i>Het fijne souper</i>
■ De “appartements de Société”	17. <i>Het afscheid</i>
■ De “appartements de Commodit��”	

EEN SENSORIËLE TENTOONSTELLING

WAT U ZULT ZIEN:

De ruimtelijke indeling van een statige 18-de eeuwse woning

In 1769 beschikt het Domein van Seneffe, naar het voorbeeld van de grote Europese landgoederen, over een woongebouw dat op een zeer overtuigende manier de belangrijkste ideeënstromingen tot uitdrukking brengt die op het einde van de eeuw in zwang zijn: enerzijds ligt de nadruk op pracht en praal, maar anderzijds ook op intimiteit en behaaglijkheid.

Behalve de kostbare collectie edelsmeedkunst in de kijker stellen, is het ook de bedoeling van dit scenografische parcours om de bezoekers beter vertrouwd te maken met de ruimtelijke indeling van een 18de-eeuws kasteel. In die periode maakt die indeling immers het voorwerp uit van talrijke teksten en handleidingen, die als voornaamste doel hebben om het comfort te verhogen. In die tijd ontstaan er twee soorten vertrekken: de *appartements de société* of ontvangstvertrekken voor bezoekers en de *appartements de commodité* of privévertrekken.

De verschillende ruimten zijn in twee woonzones ingedeeld en bestaan uit een geheel van kamers die elk een specifieke rol vervullen.

De *hall d'honneur* of erehal bevindt zich in het midden van de woning en verbindt die twee zones met elkaar. Hij komt uit in het grote salon, dat zich aan de achterkant bevindt en waar de genodigden wachten tot ze worden ontvangen. Die hal wordt nadrukkelijk gedomineerd door de *grote trap*. Dit is een zogenaamde paraderuimte, die voorbehouden is voor het onthaal van bezoekers.

De *antichambre* is een voorvertrek, een “wachtkamer” voor personen die verder in de woning niet worden toegelaten. De *zaal* is de eerste ruimte van een geheel van kamers en de naam ervan wordt bepaald door haar bestemming. De benaming *kamer* wordt gebruikt naargelang van de bestemming van het kwartier waarin deze gelegen is en moet altijd gekoppeld zijn aan bijruimten – *een garderobe* - of van doorlopen - *gangen, verborgen doorgangen, diensttrappen* – voor het dienstpersoneel. Het *kabinet* is een privévertrek dat de onontbeerlijke intimiteit garandeert.

Niet alleen de binneninrichting, maar ook het decor is bijzonder verzorgd: dubbelzijdige spiegels, ingelegd parket, stucwerk versierd met guirlandes, hoogwaardige katoenen stoffen en marmeren schoorstenen zorgen voor een perfecte enscenering van de woning.

DE APPARTEMENTS DE SOCIÉTÉ

Met de *appartements de société* worden de onthaal- en ontvangstruimten bedoeld. Alle ruimten sluiten op elkaar aan en liggen achter elkaar. Ze zijn dus “en enfilade” of “en suite”

ingericht rond het grote salon. Idealiter biedt deze inrichting zicht op de tuin. In de voornaamste kamers zijn de plafonds vrij hoog.

DE APPARTEMENTS DE COMMODITÉ (privévertrekken)

De *appartements de commodité* zijn de privévertrekken van de dame en de heer des huizes. Ze zijn minder prestigieus dan de *appartements de société*, met kleinere afmetingen en een middelhoog plafond. Wanneer ze naast de paradevertrekken liggen, verbergen ze tussenverdiepingen die voor het dienstpersoneel bestemd zijn. Ze grenzen ook aan talrijke doorloopruimten, gangen en trappen die door het huispersoneel worden gebruikt.

De voorwerpen uit de collectie zilversmeedwerk

Nooit heeft het Museum van Zilversmeedkunst van de Franse Gemeenschap een zo groot aantal voorwerpen tentoongesteld! Ze worden in hun oorspronkelijke omgeving geplaatst om hun functie zo duidelijk mogelijk te maken.

Waterkannen, wasbekkens, sponsdozen, tabaksdozen, snuifdozen, chocolade-, thee- en koffiekannen, koelemmers, terrines, drinkschalen, drinkbekers, kandelaars, kaarsenhouders, armluchters, kroonluchters, kandelabers, religieuze voorwerpen, ...ontelbare voorwerpen die worden tentoongesteld in decors die het Kasteel van Seneffe tot leven wekken. Door de bijdrage die ze leveren aan de sfeerschepping langs het traject dat de bezoekers zullen volgen, overstijgen ze hun functie van pure voorwerpen en worden volwaardige acteurs en getuigen van het leven in de 18de eeuw.

De filmfragmenten:

Een partijtje biljart in de namiddag (2) :

Ridicule van Patrice Leconte (France 1996)

Amadeus van Milos Forman (USA- 1984)

Prachtige chocoladekannen (4) :

Amadeus van Milos Forman (USA- 1984)

Les Liaisons dangereuses van Stephen Frears (USA – 1988)

Het bad (11) :

Barry Lindon van Stanley Kubrick (G-B – 1975)

Les Liaisons dangereuses van Stephen Frears (USA – 1988)

Jurken met wisselende kleurschakeringen (13) :

Amadeus van Milos Forman (USA- 1984)

Barry Lindon van Stanley Kubrick (G-B – 1975)

Les Liaisons dangereuses van Stephen Frears (USA – 1988)

Het fijne souper (16) :

Barry Lindon van Stanley Kubrick (G-B – 1975)

Les Liaisons dangereuses van Stephen Frears (USA – 1988)

WAT U ZULT RUIKEN:

- Tabak
- Chocolade
- Vonken
- Specerijen
- Onderhemd: zweet
- Muskus en civet
- Bloemenparfums
- Dessertaroma's

WAT U ZULT HOREN:

Het geluid van water, vogelgezing, een serinette, geluiden van de loskade, het Franse kinderliedje “J'ai du bon tabac dans ma tabatière”, het geluid van de terugstuit van een biljartbal.

**U MAG NIETS AANRAKEN, ZELFS AL DRINGT HET ZICH AAN U OP,
NOCH PROEVEN, OOK AL IS DE GEUR BIJZONDER VERLEIDELIJK**

...

EEN BEETJE GESCHIEDENIS

Het kasteel

Het is dankzij het aanzienlijke fortuin van Julien Depestre, een handelaar, bankier en zakenman uit de 18de eeuw, dat wij nu van het schitterende Domein van Seneffe en zijn voornaamste bezienswaardigheid, het elegante kasteel, kunnen genieten.

Graaf Depestre heeft aan de bouw van zijn residentie – tussen 1763 en 1768 – een bijzondere aandacht besteed en aan de architect Laurent-Benoît Dewez de opdracht gegeven om de nieuwe concepten van het sociale leven – gericht op comfort, intimiteit en praal – in de praktijk om te zetten.

In Seneffe komt de neoklassieke architectuur van de voornaamste architect van de Oostenrijkse Nederlanden bijzonder duidelijk tot uitdrukking, met een zeer geslaagde mengeling van Franse, Italiaanse en Engelse invloeden.

Tegenwoordig is het Domein eigendom van het Ministerie van de Franse Gemeenschap van België Wallonië-Brussel.

De collectie zilversmeedkunst

De bijzonder rijke collectie burgerlijke zilversmeedkunst van het Kasteel van Seneffe is het uiteindelijke resultaat van de passie van de Belgische privéverzamelaar Claude D'Allemagne en zijn echtgenote Juliette Rémy, die de uitzonderlijke collectie zilverwerk die ze tijdens hun leven met engelengeduld hadden verzameld eerst aan het Ministerie van de Franse Gemeenschap van België hebben geschonken en vervolgens nagelaten. Omdat ze dit erfgoed niet alleen wilde bewaren, maar nog verder wilde verrijken, heeft de Franse Gemeenschap gedurende enkele jaren actief zilversmeedkunst aangekocht met de bedoeling om de collectie te vervolledigen. Ze heeft haar aankopen vooral gericht op voorwerpen die in onze streken werden vervaardigd, zonder echter de andere sterke punten van de collectie – de Franse en Engelse zilversmeedkunst – uit het oog te verliezen en is de nadruk blijven leggen op haar uitzonderlijke Europese dimensie. Dankzij giften, schenkingen, legaten en aankopen is dit tegenwoordig één van de belangrijkste verzamelingen van burgerlijk zilversmeedwerk in België.

© Michel Clinckemaille

ENKELE THEMA'S: EEN TIJDPERK, EEN HELE CONTEXT

De Verlichting wordt gekenmerkt door het filosofisch rationalisme en de regelrechte euforie rond alles wat met wetenschap te maken heeft, maar tegelijk ook door de kritiek op de bestaande sociale orde en de religieuze hiërarchie.

De term “Verlichting” duikt voor het eerst op in de 18de eeuw. Hij wordt vaak gebruikt door schrijvers uit die tijd, die ervan overtuigd zijn dat ze uit een lange periode van duisternis en onwetendheid komen en een nieuw tijdperk aanvatten dat zal worden verlicht door de rede, de wetenschap en het respect voor de mensheid.

TIJD

Sleutelwoorden: slingeruurwerken, klokken, communicatie, verplaatsingen, montgolfière

De tijd. Verleden, heden of toekomst. In het Kasteel van Seneffe werd het ritme bepaald door de slingeruurwerken en klokken, die inmiddels verstomd zijn. Dit wordt opgeroepen in de zaal “Wachtend op Mijnheer”, het wachtvertrek voor het dienstpersoneel of voor mensen die niet waren toegelaten tot de privévertrekken van de heer en de dame des huizes of niet op de recepties waren uitgenodigd.

Hoe kwam men in de 18de eeuw naar het Kasteel van Seneffe? Met een karos, een diligence, een koets, een berline, te paard of gewoon te voet?

Hoe reisden de mensen toen? Door de lucht. Dat was in het tijdperk van de montgolfières. Over de golven? Hijs de zeilen en ga aan boord voor een reis naar verre bestemmingen op statige galjoenen of schepen in dienst van Zijne Majesteit. In die periode werden nieuwe continenten verkend, nieuwe werelden ontdekt. Dankzij de zogenaamde wetenschappelijke expedities konden ook de wereldkaarten worden verbeterd en aangevuld. Net als de klok de tijd universeel en voor iedereen waarneembaar maakte, zorgde de atlas, zodra hij in een handig en meeneembaar formaat beschikbaar was, ervoor dat iedereen de hele wereld kon ontdekken. Niet alleen de wereld, maar ook de geesten waren in beweging.

La Partie de billard, par Jean-Baptiste Chardin Crédits photo : Parisienne de Photographie / Abdourahim

SPEL

Sleutelwoorden: biljart, kamerscherm

En wat indien die heren uit de betere kringen een partijtje biljart zouden spelen? Ruikt u de geur van de “bon tabac dans la tabatière” (de goede tabak in de tabaksdoos)? Dit deuntje werd al in de Verlichting geneuried. Zoals de tekst van dit liedje zegt, zult ook u dit vergif echter niet krijgen.

Ook aftelrijmpjes maken deel uit van een spel. Kaartspellen, kienspellen, triktrak,... aan de hoven in de 18de eeuw, onder andere dat van Marie-Antoinette, gaf de fine fleur zich volledig over aan die gevaarlijke en verslavende passies, die vaak ingingen tegen het fatsoen en de moraal. Zowel mannen als vrouwen hadden echter nood aan uitlaatkleppen en luchtige ontspanning... Maar ook liefdesspelletjes waren populair. Marivaudage en libertinage waren aan de orde van de dag. Het was dan ook de eeuw van Casanova, Sade en Don Juan...

De geschriften van Marivaux, Beaumarchais, Choderlos de Laclos, ... combineren manipulatie en het sociale spel met fijnzinnige analyses van amoureuze gevoelens en verbale subtiliteit.

Het is een tijdperk waarin vrouwen stralend naar buiten komen, zich graag in het openbaar vertonen en zich doen gelden. Ze bevestigen hun eigenheid door de spellen die ze spelen, de codes die ze gebruiken, de brieven die ze schrijven, maar ook door wat ze zeggen en door hun lichaamstaal. Men speelt met gevoelens, beleeft zijn passies openlijk, gaat in tegen de rede en steekt zich weg achter kamerschermen, die alle gebreken en emoties verbergen en enkel maar een vaak verdraaide werkelijkheid tonen.

Jean-Baptiste Charpentier le Vieux, La famille du duc de Penthièvre en 1768, dit La Tasse de chocolat : détail, Château de Versailles et de Trianon, Versailles, © Direction des Musées de France, 1986 © Gérard Blot ; Réunion des musées nationaux

SMAAK

Sleutelwoorden: chocoladekannen, receptie, souper, mode

Thee, koffie, chocolade... Al die warme dranken uit verre streken hebben niet alleen geneeskrachtige eigenschappen, maar zijn voor de hogere kringen ook hoogst aantrekkelijk wegens hun verrassende smaak, hun exotische afkomst en hun zeldzaamheid, waardoor ze als luxeproducten worden beschouwd. De high society kent er zinnenprikkelende eigenschappen aan toe en beschouwt ze als een afrodisiacum. De dames degusteren deze dranken in hun privévertrekken of in hun boudoir in alle intimiteit, met hun minnaar van het ogenblik...

Smaak wordt belangrijk in alle domeinen van het leven. Vrouwen wenden hun smaak voor mode aan om beter te kunnen verleiden of maken hun voorkeuren duidelijk in de decoratie van hun vertrekken of bij het ontvangen van gasten. Ze deinzen er niet voor terug hun wil op te dringen om te krijgen wat ze echt willen. Er wordt van alles geproefd en genoten, zowel van kunst als gewoon van spijs en drank. Al het ongekende wekt de nieuwsgierigheid en vormt een aanleiding om nieuwe ervaringen op te doen.

Om van de geneugten des levens te proeven, werden de ontvangstruimten van de rest van de woning gescheiden. In de ruimten aan de ene kant van het gebouw konden gasten worden uitgenodigd op een groots en aangenaam festijn, waar een eindeloze keuze van gerechten, samen met zogenaamde “koude” dranken, één na één op tafel werden gebracht. Anderzijds konden de graaf of de gravin gasten ook in hun privévertrekken uitnodigen om in alle intimiteit een warme chocolade te nuttigen of op een fijn souper waar alle zintuigen volop aan bod kwamen.

© Michel Clincemaille

NIEUWSGIERIGHEID, ONTDEKKINGEN en VERNUFT

Sleutelwoorden: wetenschappen, kabinet, verlichting, vrouwen, salon, licht: kandelaars en kroonluchters, reizen

In de Verlichting interesseert men zich voor alles: reizen, ideeën, passies, onbenulligheden, wetenschappen, geschiedenis, algemene kennis,....

De mens als individu staat in het middelpunt van de nieuwe wereldvisie die opgang maakt. Iedereen is er dus op gebrand om zijn kennis tentoon te spreiden, zijn interesses te tonen, met het ongekende te flirten. Mensen willen erudiet overkomen, hun kennis etaleren en teruggaan tot de oorsprong van de wereld en dus van hun eigen wezen. Om deze kennis aan anderen mee te delen, richten gecultiveerde geesten in hun woning een rariteitenkabinet in, een soort rommelhok met ontelbare voorwerpen die de kennis van de tijd weerspiegelen: Chinese vazen, wortels en planten met de vreemdste namen (mandragora (of alruin), belladonna (of wolfskers),...), bereidingen met verbazingwekkende eigenschappen (mummiesap, eenhoornpoeder,...), opgezette dieren uit verre streken, wetenschappelijke instrumenten,...

Het rariteitenkabinet is enkel maar een zichtbare uiting van de vergaarde kennis.

De verlichte mannen en vrouwen stellen de traditionele kennis ter discussie, die vaak door religieuze geboden en voorschriften is ingegeven. Ze doen op allerhande vlakken de meest uiteenlopende ervaringen op en raken bijzonder geboeid door wetenschap, kunst, onderwijs, de natuur, ontdekkingen... Dit is een echte bevrijding, die de koninklijke weg opent naar experimenten en dus naar de wetenschap. Vooral de vrouwen zijn actief betrokken bij de ontwikkeling en verspreiding van de informatie. De ondernomen activiteiten zijn amusant, maar zorgen er uiteindelijk voor dat mensen kennis vergaren, ontdekkingen doen, experimenten uitvoeren en hun algemene vorming bijschaven.

Alle wetenschappelijke disciplines kennen een spectaculaire vooruitgang. De verworven inzichten leiden tot nieuwe technische ontwikkelingen op het gebied van elektriciteit, bliksemafleiders, waarnemingen met behulp van telescoop en microscoop en tot ontelbare andere uitvindingen. Het geloof in de opkomst van een nieuwe wereld, van een ideale, utopistische samenleving is zeer sterk aanwezig. De kracht van de mens wordt benadrukt en de nieuw verworven kennis wordt verspreid dankzij de Encyclopedie, het referentiewerk bij uitstek, zelfs tot op vandaag.

De salons, die door vrouwen worden geleid, zorgen ervoor dat de nieuwe ideeën ingang vinden in de maatschappij. Dit zijn de plaatsen waar experimenten

worden uitgevoerd, geschriften van nieuwe auteurs of van “hinderlijke” schrijvers worden gelezen en becommentarieerd, waar de kunsten welig tierden. Alles is hier bespreekbaar. Vrouwen zijn nu eenmaal vlotte praters en ongelofelijk nieuwsgierig!

Dit is een tijdperk waarin iedereen heer en meester kan worden van zijn eigen leven. Zelfs wat de opvoeding van kinderen betreft, wordt heel wat vooruitgang geboekt, met de invoering van weloverwogen onderwijs- en opvoedkundige principes.

Ook het belang van de reizen op de grote vaart en van de - vaak wetenschappelijke - onderzoekingstochten – mag niet worden onderschat, want daardoor worden nieuwe interesses gewekt. Stoffen, porseleinwerk en nieuwe technieken afkomstig uit verre beschavingen komen in omloop en liggen aan de basis van nieuwe ideeën voor de inrichting van woningen, voor de keukens en zelfs voor de wetenschappen. De aanplantingen in de tuinen van de kastelen worden diverser en botanisch onderzoek zorgt ervoor dat een aantal soorten zich hier kunnen aanpassen. Vaak wordt vergeten dat Lodewijk XVI ook de “koning-geograaf” was, die de marine als het zenuwcentrum van wetenschap en oorlogsvoering beschouwde. Kortom, het komt erop aan om het universum te ontdekken en de grenzen van het ongekende te verleggen. Dit leidt ook tot een nieuwe wereldvisie, gebaseerd op commerciële, culturele en wetenschappelijke contacten. De wereld verandert en dat geldt ook voor de mensen.

LIEFDE

Sleutelwoorden: waaier, mode, boudoir, codes, moesje
--

Het individu verovert een nieuwe ruimte: mensen geven de voorkeur aan hun wereldse geluk en stellen hun zieleheil uit tot later. Op die manier wordt de mens een volwaardig wezen dat zich afzet tegen de godsdienst en de strenge regels die in die tijd worden opgelegd.

De mens is zoals hij is en wil niet alleen zijn lichaam, maar ook zijn geest, zijn passies, zijn rede en zijn zinnelijkheid bevestigd zien.

De liefde tussen minnaars en echtgenoten, ouders en kinderen wordt openlijk getoond. De geneugten van het privéleven worden zonder schroom tot uiting gebracht.

Vrouwen richten een boudoir in, een ruimte voor zichzelf, die aan hen toebehoort, een intieme en vrouwelijke plaats waar ze zich volledig kunnen uitleven in hun “Geheime Tuin”, het privéterrein waar ze hun hart kunnen luchten.

Ze nemen er hun toevlucht wanneer ze “pruilerig” willen doen. Daar kunnen ze zitten mokken, hun naaste vrienden en vriendinnen ontvangen, gekleed in een weinig verhullend huisgewaad, een “déshabillé” of een “négligé”, of er met hen slaapkamergeheimen delen. Het is een plaats waar ze kunnen mijmeren, wegdromen, ver van het tumult van het openbare leven, een ruimte waar de levenskunst hoogtij viert en waar alles rond hen draait, met alle “buitensporigheden” vandien.

Wat gebeurde er dan eigenlijk in een boudoir, zult u zich wellicht afvragen?

Eerst en vooral wijdde een vrouw van hoge afkomst een deel van haar ochtend aan haar briefwisseling, alvorens over te gaan tot het maken van een geraffineerd toilet en haar elegante garderobe aan te spreken om zich naargelang van de gelegenheid op te dirken, want voor elk moment van de dag was er passende kledij met de bijbehorende sociale codes.

Dan was het tijd om haar intimi te ontvangen en samen een kop thee, koffie of chocolade te drinken. Dit ging steevast gepaard met de uitwisseling van allerhande fijnzinnigheden, het spelen van plezierige gezelschapsspelletjes, het voeren van twistgesprekken, de gezamenlijke lezing van geleerde werken of de uitvoering van typisch vrouwelijke handwerken, terwijl er lustig op los werd gebabbeld.

Welke plaats was beter geschikt dan het boudoir om die hele waaier van dagelijkse geneugten des levens te beleven die schering en inslag waren in een samenleving die zich op het toppunt van haar raffinement bevond?

Wanneer het bal werd georganiseerd, trokken de vrouwen hun meest “feërieke” jurken aan en begaven zich onder de genodigden, gewapend met hun waaier, een onmisbaar voorwerp voor elke communicatie. Dit accessoire was vermaard en gevreesd. Het kon iemand immers duidelijk maken of hij welkom of ongewenst was. Met de codetaal van de waaier kon iedereen zijn emoties en gevoelens duidelijk laten blijken.. Dat kon het prille begin van een liefdeshistorie betekenen of het abrupte einde ervan nog voor ze was begonnen.

In plaats van de waaier gaven sommige vrouwen de voorkeur aan moesjes om te laten blijken in welke stemming ze waren.

© Michel Clincemaille

INTIMITEIT

Sleutelwoorden: toilet, bad, spiegel

“Spiegeltje, spiegeltje aan de wand, wie is de mooiste van het land”, dat is wat elke vrouw wil zeggen wanneer ze na het bad eerst haar korset, haar onderrok en haar lijfje aantrekt, alvorens de jurk uit te zoeken die ze wil dragen.

Een bad nemen lijkt vanzelfsprekend en toch! De vrouwen zijn verlegen wanneer ze doen wat de Kerk hen heeft verboden.

In de 18de eeuw houden dames uit de betere kringen er twee toiletten op na: een intiem toilet om het lichaam te reinigen en een meer mondain toilet om de opschik te verzorgen. Na dit tweede toilet zijn de dames klaar voor officiële ontmoetingen of om liefdesbriefjes uit te wisselen met hun minnaars op dat ogenblik.

In deze ruimte worden stoffen- en linthandelaars en andere leveranciers ontvangen. Bovendien wordt hier ook het haar van de vrouwen opgemaakt. Tijdens het toilet ontdekken of bedenken de dames nieuwe modetendensen, maar ook nieuwe “amoureuse” codes. Waar komt het bij intimiteit echter uiteindelijk op neer? Enerzijds kan het een uiting zijn van preutsheid, van teruggetrokkenheid in zichzelf, een behoudsgezinde ingesteldheid die er uiteindelijk toe leidt dat de schijn op een hypocriete manier wordt hooggehouden. Intimiteit kan anderzijds echter ook als iets positiefs, als iets nobels worden gezien, als iets wat immens belangrijk is voor de hele samenleving. Ze kan ervoor zorgen dat een individu totaal vrij over zijn of haar eigen leven kan beslissen en niet in die mate van de geldende normen afwijkt dat het tot excessen leidt.

COLOFON

Marjolaine Hanssens, Directrice van het Domein van het Kasteel van Seneffe-Museum van Zilversmeedkunst van de Franse Gemeenschap van België (artistieke en wetenschappelijke leiding), in samenwerking met Anne-Gaëlle Morre, Adjunct-Conservator en Martial Prévert, Scenograaf.

Aan het project werd ook meegewerkt door: Patrick Delges (geluidsomgeving - Centre de recherche et de formation musicale de Wallonie), Frédéric Delrue (accessoires), Alfred Frère en Jean-Claude Janssens (oude wetenschappelijke instrumenten), René Laruelle (geuromgeving), Alexandre Obolensky (beschildering van decors), geassisteerd door Aurore Cecchinato, Margorzata Dzierzawska en Eugénie Obolensky en met medewerking van Thierry Bosquet, Frédéric Plasman (realisatie van de film in de zaal Het Afscheid - Staytuned, 2004), Luc Petit (scenografie en realisatie van de filmvoorstelling De vrouwenbijeenkomst, 2009), Emilia de Paola en Daniel Zimmermann (cinematografische scènes), Monique Tonneau (kostuums), met assistentie van Catherine Piquera.

Behalve uit de collectie zilversmeedkunst van Claude en Juliette d'Allemagne-Museum van Zilversmeedkunst van de Franse Gemeenschap van België-Seneffe, zijn de tentoongestelde stukken en voorwerpen afkomstig van de volgende instellingen en musea:

- Verzameling van oud wetenschappelijk en opvoedkundig materiaal van de Franse Gemeenschap van België
- Muziekinstrumentenmuseum, Vierde Afdeling van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis, Brussel
- Musée royal de Mariemont, België

SCENOGRAFISCH PARCOURS: DE TEKSTEN

PRACHTIGE CHOCOLADEKANNEN

Chocolade, die oorspronkelijk eerder een pittige dan een zachte smaak had, werd in de 16de eeuw in Europa binnengebracht door de *conquistadores* die terugkeerden uit Amerika.

Gewoon als drank of als voedingsmiddel met omstreden weldaden verwierf dit nieuwe brouwsel in de loop der eeuwen de gunst van de hogere kringen, die constant op zoek waren naar raffinement en nieuwe geneugten.

In de 18de eeuw werd chocolade - lichtjes gesuikerd, met een vleugje vanille of verfijnd met citrusvruchten – de vrouwendrank bij uitstek. Het tijdstip van de dag waarop chocolade werd gedronken, een drank waaraan zinnenprikkelende eigenschappen werden toegedicht en die als afrodisiacum gold, was een sensueel en privaat moment dat liefdesavonturen, romances en intriges in de hand werkte. Chocolade werd door de meest wijzen bijzonder op prijs gesteld bij het opstaan, terwijl de meest onbeschaamden de drank vooral in de boudoirs nuttigden.

Bij het genot van de nieuwigheid kwam het plezier van de bereiding. Daarvoor werden prachtige chocoladekannen gebruikt. Het deksel ervan vertoonde een opening, waardoor een houten schuimklopper werd gestoken die werd gebruikt om aan deze hartige drank zijn volle smaak en smeugheid te verlenen.

Naast deze nieuwe drank schonk de ontdekking van verre streken het oude Europese continent nog twee andere bijzonder geliefde brouwsels: thee en koffie. Chocoladeketels, theepotten en koffiekannen werden in een intiemere context of bij onofficiële maaltijden gebruikt, terwijl koude dranken eerder op plechtige recepties werden geserveerd.

EEN PARTIJTJE BILJART IN DE NAMIDDAG

Indien de gegoede burgers zich aanvankelijk laatdunkend uitlieten over tabak, die als een duur gif werd bestempeld, dan was dit omdat zeelui de plant – als kauw-, rook- of snuiftabak – gebruikten om de doordringende en onaangename geuren op de schepen te camoufleren. De hovelingen staken er de gek mee, maar onder invloed van een nieuwe mode verwierf tabak vanaf de 17de eeuw in de vertrekken of salons van de hogere klassen zijn plaats als onderdeel van een sociaal gebeuren.

De mannen rookten een pijp, maar pleegden in het gezelschap van vrouwen ook een snuifje tabak te nemen: diep inademen en de tabak opsnuiven die in kleine, elegante snuifdoosjes van zakformaat werd bewaard.

Naast talloze andere activiteiten namen in de samenleving van de 18de eeuw ook gokspelen (biribi), kansspelen (triktrak), behendigheidsspelen (kaartenhuizen) en openluchtspelen (croquet) een belangrijke plaats in.

Eén spel verenigde echter de kwaliteiten van al de rest in zich en zorgde ervoor dat natuurspelen op een tafel konden worden gespeeld, namelijk biljarten. Dit nobel tijdverdrijf bood een veelgesmaakte afwisseling tussen actie en spektakel, beweging en rust.

Bij deze vorm van amusement lag de nadruk op culturele ontwikkeling, uiterlijk vertoon en spotternij ... wanneer de prestaties van de deelnemers werden beoordeeld!

WACHTEND OP MIJNHEER ...

Waarmee houden de huisbedienden zich bezig terwijl ze op Mijnheer wachten? Ze denken na, tellen de tijd af en verbeteren de wereld. Ze spreken over avonturen en over vrijheid, informeren zich over wat er in de wereld gaande is en maken zich zorgen over de deugden en ondeugden die de samenleving beheersen.

Geld, reizen – over kleine of grote afstanden – en belangrijke ontdekkingen boeien uiteraard de geletterden, de aristocraten en de geestelijken, maar ook de ambachtslui, de handelaars en het gewone volk, zowel stedelingen als plattelandsbewoners.

Nieuwe ideeën doen de ronde. Mensen staan open voor nieuwe dingen, zijn nieuwsgierig en onderzoekend. Europa neemt een strategische houding aan tegenover andere continenten. Verplaatsingen gebeuren over land, over zee en door de lucht... De berekening van afstanden is dus van primordiaal belang, zowel vanuit economisch als vanuit militair oogpunt. Daardoor kan de tijd beter worden beheerst of berekend.

De huisbedienden dromen, terwijl hun meesters het over politiek, godsdienst of filosofie hebben ... Uiteindelijk is het immers allemaal een kwestie van tijd en plaats.

HET RARITEITENKABINET

“Hebt u mijn rariteitenkabinet al gezien?”, roept de heer des huizes uit.

Door zijn ontelbare reizen naar het buitenland is hij een man van de wereld geworden: erudiet en gecultiveerd.

Niets ontgaat hem en hij houdt ervan om de kennis van zijn uitzonderlijke verzameling met anderen te delen.

Hij spreekt met passie over China en het Verre Oosten, hij heeft schrik voor de pest in Venetië, voor alruin en wolfskers en voor het gif op de handschoenen van zijn verloofde.

Al snel stelt hij zich echter vragen over de herkomst van de diverse voorwerpen en is hij tegelijk verwonderd en verrukt wanneer hij andere zeldzame en diepe gevoelens ervaart. Zijn verzameling omvat koralen, een fossiel, archeologische voorwerpen, een roos van Jericho, nautilusschelpen, eenhoornpoeder... Maar ook toiletazijn die bekendstaat als ‘vinaigre des quatre voleurs’, mummiesappen en een ampul met wonderbaarlijk bloed. Hij is gefascineerd door de maquettes en de wetenschappelijke instrumenten. Het voorbeeld van de fontein van Heron toont aan hoezeer de interesses van deze “verlichte” amateur verband houden met een verbeeldingswereld die gebaseerd is op de technische vooruitgang en de wetten van de natuur.

Ontelbare mysteries, verzuchtingen, zorgen en twijfels bij de aanvang van een eeuw in volle omwenteling...

Door meest bizarre voorwerpen in een rariteitenkabinet samen te brengen, denken nieuwsgierige geesten dat ze het ontstaansproces van de wereld zullen begrijpen en misschien zelfs de toekomst ervan zullen kunnen beheersen.

HET GEHEUGEN VAN DE NIEUWE REIZIGERS

Achter de schijnbare onbekommerdheid van de samenleving in die tijd gaat de macht van het geld schuil en van de grote zeevaartmaatschappijen die de nieuwsgierigheid van de nieuwe reizigers in hun voordeel hebben weten om te buigen en een handel hebben uitgebouwd die gebaseerd is op de rijkdommen van verafgelegen kolonies.

In Europa kennen de havens een belangrijke handelsactiviteit, die verband houdt met transport en bevoorrading.

Op de kaaïen zien we de gebruikelijke taferelen. Er wordt vanalles geladen en gelost: kisten vol specerijen, pigmenten, edele houtsoorten en lakken; balen met diverse weefsels en stoffen; koffers met thee, Chinees porselein en andere snuisterijen, en strozakken of stromatten met stekken van suikerriet of maniok.

Nadat een boot was uitgevaren voor een reis die een jaar kon duren, werd hij dagelijks geconfronteerd met allerlei gevaren en problemen: een storm, dagen zonder wind en zonder drinkwater, zeerovers of – erger nog – wrede en vijandige matrozen van wie de gezondheid door allerlei kwalen en door de reisziekte was ondermijnd.

In hun kantoren, beschermd tegen ongewenste blikken, bestuderen zakenlui de wereldkaart, proberen ladingen vast te krijgen en speculeren op hun orderboekjes, die er in grote mate toe bijdragen dat de kennis van nuttige en ongekende producten tussen de verschillende continenten wordt verspreid...

DE ENCYCLOPEDIST

Gecultiveerde geesten dwepen met hun ideeën en sluiten zich op in hun bibliotheken, ver weg van het protocol en de maatschappelijke debatten. Wat ze willen, is een terugkeer naar de natuur. De filosofische benadering behoeft voor die verfijnde en ontwikkelde geesten nog een verdere analyse, want soms is het moeilijk en verwarrend om te kiezen tussen geluk en genot. De “verlichte” onderzoekers hebben de mond vol van passie en instinct. Luxe en lichtzinnigheid staan lijnrecht tegenover de voorliefde voor een eenvoudige levensstijl. De kritische geest getuigt van een nieuw humanisme, dat op de meest volledige manier tot uitdrukking komt in de Encyclopedie, een groot collectief werk dat wordt aangevat met de bedoeling om de wetenschappen, de kunsten en de letteren op grote schaal te verspreiden .

Nadat hij alles rijkelijk heeft overwogen, wijdt de heer des huizes zich opnieuw ten volle aan zijn lectuur...

Hij legt zich toe op de studie van de plantkunde, analyseert zeer nauwgezet de prenten van de diverse soorten fruit en groenten en vergelijkt ze met wat hij in zijn collectie heeft verzameld. Daarna ontvlucht hij de realiteit...

In zijn park, met bescheiden afmetingen, werden de bomen gekozen wegens de schoonheid van hun gebladerte, hun bloeiwijze of hun vruchtvorming. In die tijd is de landelijke tuin immers volop in de mode!

Vanavond zal hij naar het theater gaan om zich te ontspannen, over reizen te spreken en intellectuelen te ontmoeten die bezeten zijn van vooruitgang en rationalisme .

HET ONDERHEMD

Het onderhemd van Mevrouw, eenvoudig en spierwit, hangt in het hoekvertrek. Het geeft een perfect beeld van de samenleving waarin mannen en vrouwen leven.

De oorsprong van het kledingstuk gaat terug op de Griekse tunica, maar het is in de loop der tijden geëvolueerd tot ondergoed. Het wordt tussen de benen aangebracht en dient als onderbroek of onderrok, naargelang van het geslacht. Wanneer we het de 17de en 18de eeuw over het onderhemd hebben, dan wordt de problematiek van proper en vuil aangesneden, van de lichamelijke liefde en de godsdienst. Wanneer iemand zich niet wast, betekent dit dat zijn of haar ziel puur is. Vuil wordt door geestelijken en geneesheren immers als een bescherming gezien tegen de negatieve invloed van water en de liefde en tegen de dood.

Op basis van dit postulaat vervangt het ondergoed het gebruik van publieke baden, die als oorden van ontucht worden beschouwd. Het toilet wordt droog gemaakt, waarbij gebruik wordt gemaakt van doeken. Mannen en vrouwen kleden zich meerdere malen per dag om ... maar verwisselen niet van onderhemd. De lichaamsgeuren worden verhuld door gebruik te maken van parfums met sterke geuren die van dierlijke lichaamssappen afkomstig zijn.

Geleidelijkaan zullen de evolutie van de kennis, de mode van de hydrotherapie en de voorliefde voor de natuur die door een aantal filosofen wordt voorgestaan een niet te verwaarlozen rol spelen in de verandering van de perceptie van het lichaam.

HET BAD

Zelfs wanneer het gebruik van water opnieuw in zwang geraakt, getuigt het feit van zich te wassen nog altijd van durf en slechts weinigen beschikken over een badkuip. Maar welk doel wordt eigenlijk nagestreefd wanneer men zich in de privésfeer wast: zich verzorgen, proper zijn, zijn lichaam versterken, uitrusten, ingaan tegen de veroordelingen van de Kerk of gewoonweg geconfronteerd worden met het beeld van zijn eigen lichaam, want misschien staat het nemen van een bad wel gelijk met een uiting van liefde, onschuld of perversie?

Wat de inrichting betreft, vertoont de badkuip heel vaak gelijkenissen met een bed. Een meubel dat bekleed is met een laken en waarover een groot baldakijn is gespannen. In het bad houdt de vrouw haar onderhemd aan en om te vermijden dat het water haar lichaam weerspiegelt, gooit ze er een geparfumeerd linnen zakje in, waardoor het troebel wordt.

Aangezien in de 18de eeuw niet dagelijks een bad werd genomen, houdt een elegante vrouw er twee toiletten op na. Het eerste is privaat en intiem. Hiervoor wordt water gebruikt en er komen een waterkan en een badkuip aan te pas. Het tweede toilet is publiek en heeft met de opschik te maken. Dit gebeurt aan een tafel die voorzien is van een spiegel. Dit toilet is het meest spectaculaire, het meest “gemediatiseerde”. Hierbij draait het voornamelijk om een arsenaal van verleidingstrucjes met het oog op het beleven van liefdesavontuurtjes, om wat men laat zien en wat verborgen blijft.

JURKEN MET WISSELENDE KLEURSCHAKERINGEN

De kokette vrouw wil er absoluut elegant en verleidelijk uitzien en is constant met haar uiterlijk bezig. Hoe kan ze haar identiteit anders immers bevestigen in een samenleving waarin schijn het allerbelangrijkste is?

De geslepen vrouw denkt eraan, maar vergeet al even snel wat te doen, aangezien ze duizend en één andere kleine dingen om het hoofd heeft...

Boven haar onderhemd draagt ze een nauw aansluitend en stevig aangetrokken korset, dat haar borsten omhoogperst, haar taille fijner maakt en haar heupen samendrukt. Weldra zullen onderrokken de hoepel vervangen, die volume moest geven aan haar jurk, maar dat alleen volstaat niet om aan de smaak van het ogenblik tegemoet te komen. Om een bevredigend eindresultaat te behalen, doet de elegante vrouw een beroep op de kennis van een groot aantal vaklui: een naaister, een specialiste in dameskleding, een kantwerkster, een parfumeur en een pruikenmaker... Uit die tijd dateren namelijk niet alleen de mode van overdreven opgemaakte haren, maar ook de bloemenparfums waarmee de dames hun gastheren het hoofd op hol wilden brengen.

Laten we echter de kleding even van naderbij bekijken. De galante dame somt alle kledingstukken op die in haar kleerkast hangen: een grijs-crèmekleurig “corps piqué”, een korset met baleinen van ecru linnen, een ovale hoepel, een “robe à la polonaise” met een mantel in goud-, blauwkleurige tinten, een okerkleurige jurk, versierd met volant, met garneringen en een schitterende avondjapon die reeds klaarhangt op de zetel voor het bal van deze avond.

HET SPEL VAN LIEFDE EN TOEVAL

Welke attributen wekken in de 18de eeuw de begeerte voor het andere geslacht op of vormen zelf het voorwerp van begeerte?

De opkomende intimiteit verheft de slaapkamer tot een uitsluitend vrouwelijke ruimte. In de hoekvertrekken kan rustig worden gelezen, kan een briefwisseling worden gevoerd en kan de ontluikende liefde ten volle worden beleefd.

Daarbij spelen allerhande voorwerpen een voorname rol: een pendule, vier waaiers, een vlinder, een kanarie en een schitterende kleine secretaire zorgen ervoor dat een jonge vrouw – die nog aarzelend met haar gevoelens omgaat – de kriebels in de buik krijgt.

Indien liefde echt bestaat, hoe kunnen die gevoelens onder controle worden gekregen? Het lijkt een moeilijke onderneming, want de kooi verwijst naar de onzekerheid: hoe lang zal de liefde standhouden, zal ze een gevangenis zijn of bescherming bieden? De vlinder helpt om de gedachten te ordenen en ervoor te zorgen dat onze verlangens werkelijkheid kunnen worden; de hortensia is een symbool van hoop en verwachting; de veren van de colibri staan voor vreugde en blijdschap en met haar waaier stuurt een dame veelzeggende boodschappen uit: tegen de rechterschouder gedrukt, betekent het dat ze iemand helemaal niet moet, wanneer ze haar rechteroog ermee aanraakt, wil ze zo snel mogelijk een afspraakje, als ze beide ogen ermee bedekt, geeft ze te kennen dat ze van iemand houdt en als ze hem tegen haar linkeroor aandrukt, wil ze niet dat geheimpjes worden prijsgegeven.

EEN FIJN SOUPER

Om de vrouwen op te vrolijken en hun bittere gedachten te verdrijven, nodigten de mannen hen uit op een intiem souper, waar ze in een rustige sfeer eens echt werden verwend. Die maaltijden hadden iets ondeugends en waren perfect georganiseerd, bij kaarslicht, in een discrete, elegante en comfortabele ruimte. De plaats van het gebeuren beantwoordde ten volle aan ieders verwachtingen en

uiteraard mochten een rijkelijk buffet, een tafelfontein, een wijnkoeler, verfijnde bloemenruikers en schitterend vaatwerk niet ontbreken.

Op dergelijke fijne soupers kwamen de meest uiteenlopende gevoelens en emoties aan bod en waren hartstocht en fantasie nooit uit de lucht: allerhande smaken en geluiden, de kunst van de retoriek, tasten en voelen en talrijke andere indrukken die door kijken en waarnemen werden opgedaan.

De meest verfijnde gerechten werden op tafel gebracht en gingen de concurrentie aan met schitterend tafelzilver, prachtig porselein en het allerfijnste glaswerk, terwijl in de bordenliften andere overheerlijke gerechten wachtten om te worden opgediend: gekoelde soepen, rosbief met grof zout, dikke maaltijdsoep met kwartels en andere exquise ingrediënten en zilveren terrines met gevogeltepasteien.

Ondertussen werden de genodigden, die al aan het denken waren wat er na het souper zou gebeuren, bedwelmd door de zoete geur van meringue, vruchtenpasta's, citroenschillen, sorbets en allerhande gebakjes en taartjes.

Hier bereikt het theater van het leven zijn hoogtepunt: zijden stoffen, kledingstukken, decor, dranken en spijsen zijn doordrenkt van specerijen en nieuwe geuren die volledig in het teken staan van liefdesavontuurtjes en erotische passie.

PRAKTISCHE INFORMATIE

VOOR MEER GEDETAILEERDE INFORMATIE, ZIE ONZE
WEBSITE WWW.CHATEAUDESENEFFE.BE

OPENINGSUREN

Het Kasteel is elke dag open van 10 tot 18 uur, behalve op maandag, tenzij dit een feestdag is.
(Betalende toegang).

Laatste toegang om 17.30 uur.

Gesloten op 1 januari en op 24, 25 en 31 december.

Gratis toegang elke eerste zondag van de maand.

“Les Saveurs des Lumières”, waar u de producten kunt degusteren en kopen, is op zondag open van 14 tot 18 uur.

Het Park en de Tuinen zijn, behalve bij slechte weersomstandigheden, het hele jaar door elke dag geopend, van 8 tot 20 uur van april tot september en van 8 tot 16 uur van oktober tot maart.

De toegang tot het Park en de Tuinen is gratis.

Voorzitter: Philippe Busquin
Gedelegeerd Bestuurder: Philippe Fontaine
Directrice: Marjolaine Hanssens

Perscontact: Patricia Dewames
E-mail: patriciadewames@chateaudeseneffe.be

E-mail : info@chateaudeseneffe.be

Website: www.chateaudeseneffe.be

Het persdossier in PDF-formaat kan ook van onze website worden gedownload, door op de rubriek “Contact Presse” te klikken. Dit gedeelte is strikt voorbehouden aan de journalisten die door het Domaine de Seneffe zijn geaccrediteerd. Indien dit niet zo is, kunt u on-line gewoon een formulier invullen.